

Minnen av Sören Stenlund

Lars Hertzberg

Första gången jag träffade Sören Stenlund var hösten 1970 i Uppsala. Jag deltog i den första s.k. Phalén-picknicken – en årlig träff mellan filosofer i Uppsala och Åbo (och i viss mån Helsingfors) och höll ett föredrag där jag talade om psykologiska utsagor i första person – av typen ”Jag har ont”, ”Jag vill inte ha kaffe” – där möjligheten av ett faktafel är utesluten, till skillnad från utsagor i tredje person: ”Hon har ont”, ”Han vill inte ha kaffe”. Temat anknöt till den senare Wittgenstein, och föredraget byggde på ett kapitel i min doktorsavhandling som jag nyss hade presenterat vid Cornell University. Mina tankar tycktes inte väcka något större gensvar i publiken. Snarare såg åhörarna förbryllade ut. En äldre Uppsalafilosof undrade hur detta anknöt till temat familjelikhet, vilket tydligen var det begrepp den senare Wittgenstein här var känd för. Miljön kändes kort sagt främmande – som om jag hade landat på en annan planet.

Vid en mottagning på kvällen kom en lågmäld man fram till mig och stack till mig ett kompendium. Det visade sig att han var Sören Stenlund, och kompendiet hette *Some Theories of Meaning*. Vi stod och bytte några ord, inom kort bröt han upp. Jag förstod att det fanns en intellektuell sympati mellan oss, och det kändes uppmuntrande. Vi var då båda 27. Men det skulle dröja länge innan vi knöt närmare kontakt.

Jag började undervisa vid Åbo Akademi 1980. Phalén-picknicken hade flyttat till axeln Uppsala–Helsingfors. (I sin klassiska form bestod den i att man inledde med seminarier på den ena orten, sedan tog båten tillsammans öster- eller västerut över Ålands hav och fortsatte på den andra orten. Under båtresan fanns det gott om tillfällen till koncentrerat eller avslappnat umgänge.) Picknicken torkade in någon gång under 1980-talet, men 1993 fick Bengt Molander, som då undervisade i Uppsala, idén att återuppliva den. Picknicken anordnades det året med anledning av Sörens 50-årsdag. Sedan dess har den i stort sett återkommit regelbundet, även om den nu begränsar sig till den ena orten varje år. Sören deltog samvetsgrant varje år så länge hans hälsa medgav.

De årliga sammankomsterna mellan filosofer från Uppsala och Åbo

blev ytterst fruktbara. För Åbofilosoferna blev de en av årets höjdpunkter. De gav inte bara upphov till viktiga personliga kontakter, utan även, och framför allt, till ett utvidgat, intensivt filosofiskt samarbete mellan de två filosofiämnena – eller rättare sagt, mellan gruppen kring Sören och filosoferna vid Åbo Akademi. Det som förenade oss var en besläktad filosofisyn, som avvek från den analytiska huvudfåran som dominerade filosofin i båda våra länder. Kontakterna med Uppsala blev, kort sagt, en livsviktig inspirationskälla för den lilla filosofinstitutionen i Åbo.

En av följderna av samarbetet var det nordiska forskningsprojektet "Språk och praxis" (1997–99), som utmynnade i antologin *Language and Practice* (under redaktion av Martin Gustafsson och mig). Och det var axeln Uppsala–Åbo som i förlängningen bildade kärnan i föreningen *Nordic Wittgenstein Society* (grundad 2009) som anordnar årliga seminarier i de olika nordiska länderna och som ger ut tidskriften *Nordic Wittgenstein Review*.

Jag uppehåller mig vid de här kontakterna och samarbetsformerna därför att skapandet av en filosofisk miljö var en så viktig del av Sörens sätt att verka som filosof. Sören uttryckte på ett suveränt sätt den anda i vilken vi förenades: en misstro mot filosofin som en konventionell akademisk disciplin. För honom var filosofin i första hand ett existentiellt projekt – en kulturform och ett mänskligt uttryck. Det sägs ibland att varje diskussion av ett filosofiskt problem samtidigt innebär en strävan efter att bli på det klara med vad filosofi är. Det förhållningssättet kom i eminent hög grad till uttryck i Sörens arbeten, t.ex. i satsen: "*Filosofin lever när den inför sig själv är problematisk*" (Stenlund 2000, s. 231).

Sören var uppenbart inspirerad av Wittgenstein men att kalla honom "wittgensteinian" skulle vara att bortse från hans ytterst personliga sätt att förhålla sig till filosofiska problem. Till skillnad från de flesta filosofer inom den analytiska filosofitraditionen var Sören också inspirerad av fenomenologiskt orienterade filosofer som Husserl, Heidegger och Gadamer. Han tyckte också att Descartes var en viktig tänkare – en filosof som idag ofta tas fram som en representant för uppfattningar man vill ta avstånd från.

I själva verket finns ett av de klaraste uttrycken för Sörens filosofisyn i artikeln "Descartes' metod". Sören skriver: "Även om man idag kan sägas ha följt Descartes på det sättet att våra vetenskapers metoder på väsentliga punkter har utvecklats ur Descartes' metoder och idéer, så finns det ett avseende i vilket man definitivt inte har följt Descartes i modern filosofi och vetenskap. Nämligen Descartes' starka tro på

TÄNKANDE. Här menar jag att det finns något att lära av Descartes och något som är angeläget. Men tyvärr är det fråga om något som idag inte är 'på modet'. Vad man tror på idag är forskning, teknisk utveckling, inte tänkande" (ibid., s. 182).

Längre fram skriver han: "När man idag uttrycker beundran och respekt för tänkare så är det ofta en auktoritär, pliktskyldig respekt för dem som 'genier' eller intellektuella heroer som man inte kan förstå (jfr det sätt på vilket man brukar tala om Einstein) eller som en sorts anorlunda varelser som man kan göra till föremål för studier. Eller också respekterar man dem enbart för deras erkända insatser, för resultaten – inte som föredömen för tänkande människor" (ibid., s. 183f).¹

Med Sörens syn på filosofin som självreflektion sammanhänger hans ovilja att ta filosofiska argument "at face value". I stället borde man sträva efter att bli medveten om de outtalade förutsättningar som argumenten byggde på. Andra filosofer kunde ha svårt att förstå den vridning i synen på problemen som detta innebar. Man kunde tycka att det inte var "fair play" att ifrågasätta motpartens motiv i stället för att bemöta argumenten. Men frågan om "fair play" hör hemma i ett sammanhang där det viktiga i en diskussion är att man besegrar sin motpart. En sådan inställning var fullständigt främmande för Sören. Liksom Sokrates ansåg han att en diskussion var lyckad om *alla* parter vann, genom att i samarbete nå en fördjupad förståelse av de filosofiska problemen.

Litteratur

Gustafsson, Martin och Lars Hertzberg. 2002. *The Practice of Language*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Stenlund, Sören. 2000. *Filosofiska uppsatser*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag.

1. Jag vill också fästa uppmärksamhet vid avsnitt 5 i Descartesuppsatsen, för dess diskussion kring vad det är att tänka filosofiskt.